

CEZA ZAMANAŞIMININ BAŞLAMASI, KESİLMESİ VE SONA ERMESİ

I- GENEL OLARAK

Öğretide ve Yargıtay kararlarında benimsenen görüşler:

- 1) BK.60/2'deki (TBK.72/1,c.2'deki) uzamış (ceza) davası zamanaşımının süresi ve başlangıç noktası bakımından Ceza Kanunu hükümlerine;
- 2) İşlemesi, kesilmesi ve durması bakımından ise Borçlar Kanunu hükümlerine bağlı olacaktır.

BK.60/2'nin (TBK.72/1,c.2'nin) amacını ve ortaya çıkış nedenlerini temel alan yorumlara göre, eğer zamanaşımının kesilme ve durma nedenleri bakımından Ceza Kanunu hükümlerine bağlı olunursa, haksız eylemden zarar görenlere, ceza davası zamanaşımının bir kesilme nedeni olan ceza davasını açmak ve onu izlemek külfetini yüklemiş oluruz. Oysa, ceza zamanaşımının uygulanması için eylemin suç niteliği taşıması yeterli olup, ayrıca ceza kovuşturması yapılmış olması gerekmez. Bu nedenle, açılmış olan ceza davası, hukuk davası zamanaşımını kesmez. Buna karşılık, ceza davasına yöntemince katılma ve kişisel hak (tazminat) isteme, hukuk davası zamanaşımını keser.¹

Yargıtay'ın çeşitli kararlarında açıklandığı üzere: “BK.60/2. (TBK.72/1,c.2) uyarınca cezayı gerektiren haksız eylemlere ceza zamanaşımının uygulanması gerekir ise de, yasanın bu hükmü yalnız **süre** konusuna ilişkin olup, zamanaşımını kesen nedenleri kapsamaz. Zamanaşımını kesme konusunda yine Borçlar Yasası 133,134,135. (yeni TBK. 154,155,156) maddelerinin uygulanması gerekir.²

Bu konuda Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 18.11.1981 gün E.1979/4-231 K. 1981/744 sayılı kararında “Ceza davası zamanaşımı süresi, TCK.102 nci maddesine göre belirlenecektir. Ancak hemen belirtmek gerekir ki; BK.m.60/2'deki (TBK.m.72/1,c.2'deki) zamanaşımı, tamamen hukuka ait bir kurum olup, zamanaşımını durduran ve kesen nedenler yönünden TCK.nun 102.104-107. maddeleri değil, aksine BK.m.132-137 (TBK.m.153-158) uygulama alanı bulur” denilmiştir.³

BK.60/2'deki (TBK.m.72/1,c.2'deki) zamanaşımının “süre” yönünden ceza yasası hükümlerine bağlı olmasına karşın bir “hukuk kurumu” olduğuna ve zamanaşımını kesen nedenler yönünden ceza yasası hükümlerinin değil, BK.m.132-137 (TBK.m.153-158) hükümlerinin uygulanacağı görüşüne katılmakla birlikte, TCK.104.maddesinin (yeni TCK.67).ayrık tutulacağı; her ne kadar 104. madde metninde zamanaşımının işlemesi ve kesilmesinden sözedilmiş ise de, maddenin “**süre**” açısından değerlendirilmesi gerekeceği kanısındayız. Çünkü, 104. maddeye (yeni TCK.67) göre, zamanaşımı süreleri, “sanığın aranması, yakalanması, tutuklanması, sorguya çekilmesi, son tahkikatın açılması” gibi işlemlerin uzaması durumunda, 102.maddedeki sürelerin yarısının eklenmesiyle artırılabilir; böylece Devletin suçlu hakkında ceza davası açma ve bu davayı sürdürme hakkı, örneğin 5 yıl iken 7,5 yıl, 10 yıl iken 15 yıl olabilecektir. Bu süre artırımlarını, zamanaşımının işlemesi ve kesilmesi kavramlarıyla karıştırmak ve hukuk mahkemesinde bu süreleri dikkate almamak yanlış olur. Çünkü Yargıtay'ın 7.12.1955 gün 17/26 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararındaki “**Ceza davası devam ettiği sürece, zarar gören, ceza mahkemesinden tazminat isteyebileceğine göre, haksız eylemin Devlet tarafından**

¹ Ahmet M. Kılıçoğlu, Haksız Fiillerden Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk İlişkisi, A.Ü.H.F. Dergisi, 1973, C. XXIX, sayı :3-4, sf. 215-217

² Yarg. 4.HD.25.01.1968, 11315-968 sayılı, 10.06.1971, 3582-5712 sayılı kararları. (M.R. Karahasan, Tazminat Davaları ve Yargılama Usulü, 1996, sf. 488) Karacabey,a.g.m.,sf. 87

³ YKD.1982/6-763

izlenmesi olanağı bulunduğca, hukuk mahkemesindeki tazminat davasını kabul etmemenin anlamsız olacağı” görüşü karşısında, TCK. 104. maddesine göre yapılacak yarı artırımlı sürelerden zarar görenin yararlandırılması doğru ve yerinde bir uygulama olacaktır. Yargıtay hukuk dairelerinin kararlarında da TCK m.104’deki (yeni TCK.m.67’deki) artırımlı süreler kabul edilmektedir.⁴

II-CEZA ZAMANAŞIMININ BAŞLANGICI

Hukuk mahkemelerinde açılacak maddi ve manevi tazminat davalarında, haksız eylemin aynı zamanda suç oluşturması durumunda uygulanacak uzamış (ceza) zamanaşımının başlangıcı, 765 sayılı (eski Türk Ceza Kanunu’nun 103.maddesine ve 5237 sayılı (yeni) Türk Ceza Kanunu’nun 66.maddesi 6.bendine göre belirlenecektir.

Öğretide ve Yargıtay kararlarında BK.60/2’deki (TBK.m.72/1,c.2’deki) ceza zamanaşımının başlangıcı konusunda şöyle denilmektedir : Ceza zamanaşımının başlangıcı TCK.m.103 (yeni 5237 TCK.m.66/6) gereğince saptanmalı ve “eylemin işlendiği gün” olmalıdır. BK. m.60/1’deki (TBK.m.72/1’deki) “zararı ve sorumluyu öğrenme” günü başlangıç alınmaz. Çünkü ceza davası zamanaşımı, suç sayılır eylemin işlendiği günden işlemeye başlar. Öte yandan, suç tarihi değil de, zararı ve sorumluyu “öğrenme” günü başlangıç alınırsa, ceza davası zamanaşımı dolduktan sonra, hukuk davasında bu süreden yararlanılamaması gibi ters bir durum ortaya çıkar ve bu durum BK.m.60/2’nin (TBK.m. 72/1.c.2’nin) amacına aykırı düşer. Bu nedenlerle, ceza zamanaşımını TCK.m.103 yeni TCK.m.66/6) uyarınca “**olay gününden**” veya “**eylemin tamamlandığı günden**” başlatmak bir zorunluktur.⁵

765 sayılı (eski) Türk Ceza Kanunu 103.madde metni şöyledir : “Zamanaşımının başlangıcı, tamamiyle işlenmiş suç ve kabahatler hakkında, eylem gününden ve teşebbüs olunan veya tamamlanamayan suçlar hakkında son eylemin işlendiği tarihten, süregelen ve zincirleme suçlar hakkında dahi süregelmenin ve zincirleme eylemlerin bittiği günden başlar.”⁶

5237 sayılı (yeni) Türk Ceza Kanunu 66.maddesi 6.bendinde de ceza davası zamanaşımının başlangıcı şöyle düzenlenmiştir:

“Zamanaşımı, tamamlanmış suçlarda suçun işlendiği günden, teşebbüs halinde kalan suçlarda son hareketin yapıldığı günden, kesintisiz suçlarda kesintinin gerçekleştiği ve zincirleme suçlarda son suçun işlendiği günden, çocuklara karşı üstsoy veya bunlar üzerinde hüküm ve nüfuzu olan kişiler tarafından işlenen suçlarda çocuğun onsekiz yaşını bitirdiği günden itibaren işlemeye başlar.”

Her iki yasa hükmüne göre, tazminat davalarında BK.m.60/2.(TBK.m.72/1,c.2) gereği uygulanacak uzamış (ceza) zamanaşımı :

1. Tamamlanmış suçlarda suçun işlendiği günden,
2. Teşebbüs halinde kalan suçlarda son hareketin yapıldığı günden,
3. Kesintisiz suçlarda kesintinin gerçekleştiği günden,

⁴ Yukarda ceza davası zamanaşımı sürelerini incelerken TCK.104. maddesi üzerinde durmuş ve hukuk mahkemelerinde görülen davalarla ilgili Yargıtay kararlarından örnekler vermiştik.

⁵ A. Kılıçoğlu, agm. sf. 216- Karacabey, agm. 2. Bölüm, sf. 86- Oğuzman/ Öz,age., 2000 baskı, sf. 526- Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, age, sf. 725 - Yarg.4. HD. 01.11.2001 gün 5890-10660 sayılı kararı (YKD. 2002/2-191) – 4.HD.08.02.2001, 2000/10130 – 2001/1231 (Yargı D.2001/9-66)

⁶ Yarg. 9.CD.7.2.2002 gün 119-261 sayılı kararı :” TCK. nun 383. maddesinde belirtilen suçta umumi tehlike yaratan tahribat ve musibat halinin oluştuğu an suç tarihi olup, zamanaşımı süresinin bu tarihten başlaması gerekir.” (YKD.2002/7-1118) Yarg. 4. HD. 6.7.1988, 2801-6928 “Ceza zamanaşımı başlangıcı “tamamen icra olunmuş cürüm ve kabahatler için” fiilin vukuu günüdür – 4. HD. 14.9.1987, 2641-6505 “Ceza zamanaşımı eylem gününden işlemeye başlar.” – 4.HD. 15.10.1985, 6799-8233 “Ceza zamanaşımı olay gününden işlemeye başlar. Ne var ki, BK. 130 hükmünce zamanaşımının başladığı gün hesaba katılmaz.” (Karahasan, age., sf. 1069-1078)

4. Zincirleme suçlarda son suçun işlendiği günden,
5. Çocuklara karşı üstsoy veya bunlar üzerinde hüküm ve nüfuzu olan kimseler tarafından işlenen suçlarda çocuğun onsekiz yaşını bitirdiği günden işlemeye başlayacaktır.

Şimdi bunları ayrı ayrı inceleyelim.

1- Tamamlanmış suçlarda zamanaşımının başlangıcı

Bir eylemin maddi ve manevi unsurları gerçekleşince suç tamamlanmış olur. Başka bir deyişle, eylem ile sonuç aynı anda gerçekleşmişse, suç oluşmuş ve tamamlanmıştır. Örneğin, öldürme suçlarında ölüm hemen gerçekleşmişse, zamanaşımı olay gününden işlemeye başlayacaktır.

Bununla birlikte, eylem ile sonucun aynı anda gerçekleşmediği durumlar da vardır. Örneğin TCK. 81-82.maddelerindeki öldürme suçlarında ölüm olayı, eylemden hemen sonra değil de, belli bir süre geçtikten sonra gerçekleşmişse, bu durum eylemin “tamamlanmış suç” niteliğini değiştirmez. Daha somut bir anlatımla, trafik kazasında ağır yaralanan kişi hemen değil de, birkaç gün sonra ölmüşse, zamanaşımının başlangıcı, ölüm günü değil, trafik kazasının meydana geldiği gün olacaktır.

Ancak buna karşı çıkılmakta; tamamlanmış suçlarda zamanaşımının işlemeye başlayacağı gün konusunda değişik ve bize göre haklı görüşler ileri sürülmekte; eğer suçun doğurduğu sonuç, eylemden ayrılabilen bir niteliğe bürünmüşse, zamanaşımının başlangıcı, eylem günü değil, eylemin doğurduğu sonucun ortaya çıktığı gün olmalıdır, denilmektedir.

Örneğin, kasıtlı suçlarda öldürme amaçlı saldırı, ölüm sonucunu hemen doğurmayıp saldırılan kişi birkaç gün sonra, hattâ uzun bir tedavi evresi geçirdikten sonra ölmüşse, zamanaşımı süresinin, öldürücü darbenin alındığı günden değil, ölüm gününden işlemeye başlamasının daha doğru olacağı savunulmakta; kimi durumlarda, eylem ile sonuç arasında çok uzun bir süre olabileceği, bu gibi durumlarda da zamanaşımı eylem gününden başlatıldığında, daha sonuç meydana gelmeden zamanaşımının dolması gibi bir tehlikeyle karşılaşılabilmesi, bunun ise haksızlığa yol açacağı söylenmektedir. Buna şöyle bir çarpıcı örnek verilmekte; öldürücü darbeyi alan mağdur bitkisel hayata girmiş olup da ölüm yıllar sonra gerçekleşmişse; zamanaşımının artık, suçun işlendiği günden değil, ölüm gününden işletilmesi gerekir, denilmektedir.⁷

Taksirli suçlarda da aynı durumlar söz konusudur. Çoğu kez trafik kazalarında ağır yaralanmalar, uzun bir koma evresinden sonra ölümle sonuçlanmaktadır. Burada da bizce, eylem günü değil, ölüm günü uzamış (ceza) zamanaşımının işlemeye başlayacağı gün olmalıdır. Çünkü, çarpma sonucu ağır yaralanan kişi ölmeyip kurtulursa, sanık TCK.89. maddesine göre, ölürse TCK.85.maddesine göre yargılanıp cezalandırılacaktır. Bunun için de “sonuç” ortaya çıkmalıdır. Sonuç ortaya çıkmadan da suçun “tamamlanmış” olduğundan söz edilememek gerekir. O halde, zamanaşımının ölüm gününden işletilmesi daha doğrudur.

Taksirli suçlar konusunda daha da ilginç ve çarpıcı bir örnek verilmektedir. Şöyle ki: Suç oluşturan eylemler, bazı durumlarda, uzun yıllar sonra yargılamayı ve cezalandırmayı gerektirebilir. Örneğin, ülkemizde geçerli inşaat standartlarına uygun yapılmayan binaların, yapıldıktan yıllarca sonra meydana gelen depremde yıkılıp bir çok kişinin ölmesine ve yaralanmasına sebep olması gibi durumlarda, ceza davası zamanaşımı süresini sonucun meydana geldiği günden başlatmak daha doğru olacaktır. Konuyla ilgili Yargıtay 4.Ceza Dairesi'nin 16.06.2003 gün E.2002/1826-K.2003/5970 sayılı bozma kararında: “sanıkların eylemlerinin sübutu halinde 765 sayılı TCK 383/2.maddesindeki suçu oluşturacağı, suç tarihinin de depremin meydana geldiği 17.08.1999 tarihi olup, anılan yasanın 102/4. ve 104/2. maddelerinde belirlenen zamanaşımının gerçekleşmediği gözetilip yargılamaya devamla

⁷ Artuk-Gökçen-Yenidünya, Türk Ceza Kanunu Şerhi, Cilt:2, sf.1729-1734, turhan kitabevi, 2009

sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken, suç vasfında yanılıya düşülerek kamu davasının zamanaşımı nedeniyle kaldırılmasına karar verilmesi kanuna aykırıdır” denilmiştir.⁸

“Türk Ceza Kanunu’nda zamanaşımına ilişkin düzenleme icrai suçlarla birlikte “ihmali suçları”da kapsamaktadır. İhmali suçlarda zamanaşımı süresi, failin kendisinden bekleneni yapmaması ile işlemeye başlayacaktır. Örneğin TCK 257/2.maddesinde düzenlenen “görevi ihmal” suçu, Türk Ceza Kanunu anlamında kamu görevlisi olan bir kimsenin görevini yapmaması ile gerçekleşmiş olduğundan, zamanaşımı süresi de bu günden (görevin ihmal edildiği günden) işlemeye başlayacaktır.

Belli bir sonucun öngörüldüğü ihmali suçlarda (ihmal suretiyle icra, görünüşte ihmali suçlarda) ise zamanaşımı süresi, diğer ihmali suçlarda olduğu gibi işleyecektir. Yani ihmal sebebiyle meydana gelen sonuçtan başlayarak süre işleyecektir. Örneğin, hemşirenin bakmakla yükümlü olduğu ağır hastaya ilâçlarını vermeyi ihmal ederek ölümüne neden olması durumunda zamanaşımı süresi, ilâcın verilmediği günden değil, ölüm gününden işlemeye başlayacaktır.”⁹

Ülkemizde sıkça rastlanan örneklerden biri de, çoğunlukla trafik kazalarında yaralanan kişilerin tedaviye alınmayıp hastane kapılarından geri çevrilmeleri ya da gerekli bakım ve özenin gösterilmeyip yaralının ölümüne neden olunmasıdır. Bu tür olaylarda da ceza zamanaşımının başlangıcı ölüm günü olacaktır.

2- Teşebbüs halinde kalan suçlarda zamanaşımının başlangıcı

Suç tam ya da eksik kalkışma aşamasında kalmışsa, zamanaşımı son eylem gününden işletilecektir. Örneğin bir öldürme girişimi birkaç kez denenmişse, son girişim gününden sonra zamanaşımı işlemeye başlayacaktır. Suça teşebbüs Yasa’nın 35.maddesinde yer almış olup “Kişi, işlemeyi kastettiği bir suçu elverişli hareketlerle doğrudan doğruya icraya başlayıp da elinde olmayan nedenlerle tamamlayamaz ise teşebbüsten dolayı sorumlu tutulur” denilmiştir.

3- Kesintisiz suçlarda zamanaşımının başlangıcı

Kesintisiz (süregelen) suçlarda zamanaşımı, kesintinin gerçekleştiği (eylemin son bulunduğu) günden işlemeye başlayacaktır. Örneğin, TCK. m.109’daki kişiyi özgürlüğünden yoksun bırakma suçu kesintisiz suçlardandır. Bu tür suçlarda sonuç uzar ve belli bir zamana yayılır. Kişinin özgürlüğüne kavuşma anı, başka bir deyişle eylemin sona erdiği gün zamanaşımının başlangıcı olur.¹⁰

Bir başka örnek: Komşu binaya zarar veren kazı çalışması sürerken zamanaşımı işlemeyecek, durdurulduğu günden zamanaşımı işlemeye başlayacaktır.

4- Zincirleme suçlarda zamanaşımının başlangıcı

Zincirleme suçlarda son suçun işlendiği günden zamanaşımı işlemeye başlayacaktır.

Örnek: Somut olayda, Devlet Hastanesi sayman mutemedi olan sanık, çeşitli tarihlerde hastalardan makbuz karşılığı tahsil ettiği parayı zimmetine geçirmiştir. Sanık, aynı suç işleme kararı altında çeşitli günlerde tahsil ettiği paraları mal edinmiş ve fiilini zincirleme biçimde sürdürmüştür.Sanığın eylemi müteselsil (zincirleme) zimmet suçunu oluşturmaktadır. Kural olarak her eylem bağımsız bir suçtur. Yasa koyucu bu kuralın istisnası olarak müteselsil suçu (zincirleme suçu) kabul etmiş; bir suç işlemek kararının icrası cümlesinden olarak, kanunun aynı hükmünün çeşitli zamanlarda birkaç defa ihlal edilmesini, bir suç saymıştır. Birleşen ve tek suç sayılan her eylem başlı başına bir suç oluşturmakta; fakat TCK.nun 80. maddesi (5237 TCK.m.43) gereğince bir suç sayılma nedeniyle fail, bir kez cezalandırılmakta ve cezası arttırılmaktadır. Bu nedenle zincirleme suçlarda, suç tarihi teselsülün sona erdiği tarihtir. Diğer bir anlatımla müteselsil (zincirleme) suçlarda suç, teselsülün sona erdiği tarihte tamamlanmaktadır. Bu nedenle, TCK.103.maddesi (5237 TCKm.66/6) gereğince müteselsil

⁸ S.Kaymaz-H.T.Gökcan, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda Taksirle Adam Öldürme ve Yaralama Suçları, Ankara 2006, sf.419

⁹ Artuk-Gökcan-Yenidünya, age., sf.1731’den alınmıştır.

¹⁰ Ahmet Gündel, Yeni Türk Ceza Kanunu Açıklaması, Ankara 2009, cilt:2,sf.1773

(zincirleme) suçlarda zamanaşımı, teselsülün sona erdiği (son suçun işlendiği) günden işlemeye başlayacaktır.¹¹

5- Ceza zamanaşımının başlangıcına ilişkin Yargıtay kararları

Haksız eyleme dayalı tazminat davalarında Borçlar Kanununun 60/1. maddesine göre öngörülen zamanaşımı süresi bir yıldır. Yine borçlar Kanununun 60/2. maddesinde eylem aynı zamanda ceza hukuku alanında da bir suç oluşturuyorsa o suç için öngörülen ceza zamanaşımı süresi uygulanır. Bu süresinin başlangıç tarihi ise TCK 103. maddesine göre olayın gerçekleştiği tarihtir.

HGK. 02.07.2003, E. 2003/4-467 - K.2003/460

TCK.103. maddesine göre: 1.Tamamen icra olunmuş suçlarda fiilin işlendiği tarihten, 2.Teşebbüs olunan veya icra ve ikmal olunamayan cürümler hakkında son fiilin işlendiği tarihten, 3.Mütemadi ve müteselsil cürümlerde ise temadi ve teselsülün bittiği günden başlayan dava zamanaşımı süresi, hiçbir engelle karşılaşmadığı takdirde, suçun gerektirdiği cezaya göre değişen sürelerin dolması ile tamamlanarak, sonuç ve etkilerini doğurur. Bununla birlikte, bazı suçlarda fiile veya faile bağlı nedenlerden dolayı kovuşturmayaya başlanamaması, soruşturmanın uzaması, yargılamanın sonuçlandırılmaması hallerinde zamanaşımının dolması ve ceza davasının zamanaşımına uğraması mümkündür. Ceza davasının görülebilmesi olanağı bulunmayan bu hallerde zamanaşımının sürdüğünü kabul etmek haksız sonuçlar doğurur. Bu nedenle Ceza Yasaları, dava zamanaşımının bazı nedenlerle hiç işlemeye başlamayacağı veya işlemeye başladıktan sonra devam etmeyerek duracağı halleri hükme bağlamıştır.

CGK.04.05.2004, E. 2004/3-89 - K. 2004/110

Davalı sürücü Türk Ceza Yasası'nın 459/2. maddesi gereğince cezalandırıldığına göre olayda uygulanacak zamanaşımı süresi Türk Ceza Yasası'nın 102/4. maddesinde belirtilen uzamış (ceza) zamanaşımı süresi olan beş yıldır. Bu sürenin başlangıcı ise aynı Yasa'nın 103. maddesine göre olayın gerçekleştiği gündür. Olay 31.10.1993 gününde gerçekleştiğine, eldeki dava 28.10.1998'de açıldığına göre, davanın uzamış (ceza) zamanaşımı süresi içerisinde açıldığı kabul edilerek işin esası incelenmek ve varılacak sonuca göre bir hüküm kurulmak gerekirken davanın zamanaşımı yönünden reddedilmiş olması usul ve yasaya uygun düşmediğinden kararın bozulması gerekmiştir.

4.HD.08.12.2005, E.2005/109 - K.2005/13301

Dava konusu haksız eylem olup, davalılar davacılar hakaret etmişler, bu nedenle ceza dosyasında cezalandırılmışlar ve karar Yargıtay onamasından geçerek kesinleşmiştir. Borçlar Kanunu'nun 60/1.maddesindeki haksız eylemlerden kaynaklanan davalar için öngörölmüş zamanaşımı süresi bir yıldır. Yine Borçlar Kanunu'nun 60/2. maddesinde eylem aynı zamanda ceza hukuku alanında da bir suç oluşturuyorsa o suç için öngörölen ceza zamanaşımı süresi uygulanır. Dava konusu eylem için TCK. 102/4. maddesinde belirtilen ceza zamanaşımı (5) beş yıldır. Bu sürenin başlangıç tarihi ise TCK. 103. maddesi hükmüne göre olayın gerçekleştiği tarihtir.

4.HD.08.02.2001, E. 2000/10138 - K. 2001/1232

2918 sayılı KTK. 109/1.maddesinde motorlu araç kazalarından doğan tazminat istemlerinin iki yıl içinde zamanaşımına uğrayacağı düzenlenmiştir. Aynı maddenin ikinci fıkrasında ise, eylemin suç teşkil etmesi durumunda ceza zamanaşımının uygulanacağı öngörölmüştür. Borçlar Kanununun 60/2. maddesinde de eylem aynı zamanda suç oluşturuyorsa o suç için öngörölen ceza zamanaşımı süresi uygulanacağı hükmü yer almıştır. Zararlandırıcı eylemin suç oluşturduğu tartışmasızdır. Bu bakımdan dava konusu eylem için TCK. 102/4. maddesinde belirtilen ceza zamanaşımı süresinin uygulanması gerekir. Bu süre beş yıldır. Bu sürenin başlangıç tarihi ise TCK. 103. maddesi hükmüne göre olayın gerçekleştiği tarihtir.

4.HD.01.11.2001, E.2001/5890 - K.2001/10660

III-CEZA ZAMANAŞIMININ KESİLMESİ

Yukarda da belirttiğimiz gibi, BK. m.60/2'deki (TBK.m.72/1,c.2'deki) zamanaşımı tamamen hukuka ait bir kurum olup, zamanaşımını durduran ve kesen nedenler yönünden BK. 132-137 (TBK.153-158) hükümleri uygulanır.

¹¹ Örnek, Yarg.Ceza Genel Kurulu 20.02.1995 gün E.1995/5-6 K.1995/26 sayılı kararından alınmıştır.

Buna göre, zamanaşımını kesen nedenler şöyle sıralanabilir :

1- Hukuk mahkemesinde dava açılması ile zamanaşımının kesilmesi

a) Zamanaşımının kesilmesi için dava açılmış olması yeterlidir. Açılan davanın, davalıya duyurulması ve adresine tebligat yapılmış bulunması önem taşımaz.

Dava ne zaman açılmış sayılacaktır.1086 sayılı HMUK.178.maddesinde (6100 sayılı Yeni Hukuk Yargılama Yasası m.118'de) "Dilekçelerin mahkeme kalemine kaydı tarihinde dava açılmış sayılır" denilmiş ise de, maddede tam açıklık bulunmadığından Yargıtay 6.2.1984 gün 1983/7 E. 1984/3 K. sayılı İçtihadı Birleştirme Kararıyla durum aydınlatılmıştır. Buna göre:

"Harca tabi olmayan davalarda, yargıç dava dilekçesini havale tarihinde; harca tabi davalarda ise, harcın ödendiği tarihte dava açılmış sayılır.Ancak, dava dilekçesinin ilgisi tarafından daha sonraki bir tarihte mahkemenin kalemine verildiği kalemce belgelendirilmiş ise, davanın o tarihte açıldığının kabulü gerekir."

Yineleyelim ki, dava dilekçesi (harçlar ödenip) mahkeme kalemine kaydedildikten sonra bütün sonuçları doğurur, zamanaşımı kesilir; kesilme için ayrıca dava dilekçesinin davalıya ulaşması koşul değildir.

Dava açılması ile dava konusu alacak (hak) için zamanaşımı kesilir. (BK.133/2, TBK.154/2; TTK. 662, EMK.640,701/II,YMK.714,777)

b) Dava, görevsiz veya yetkisiz mahkemede açılmışsa:

Görevsiz veya yetkisiz mahkemede dava açılması ile de zamanaşımı kesilir. Buna karşılık, davacı görevsizlik veya yetkisizlik kararının kesinleşmesinden başlayarak (10) gün içinde görevli veya yetkili mahkemeye başvurmazsa, dava açılmamış sayılır. (1086 sayılı HMUK.193/4) Bu süre yeni 6100 sayılı Hukuk Yargılama Yasası'nın 20'nci maddesinde "iki hafta" biçiminde düzenlenmiştir. Bu durumda görevsiz veya yetkisiz mahkemede dava açılması ile gerçekleşen zamanaşımı kesilmesi de hükümsüz olur. Ancak bu arada zamanaşımı süresi dolmuş ise, davacı, yeni dava açmak için, BK.m.137'deki (TBK. m.158'deki) (60) günlük ek süreden yararlanır.

c) Davanın açılmamış sayılmasında:

Alacaklı borçluya karşı dava açarak zamanaşımını kestikten sonra, davasını izlemez ve HMUK.gereğince davanın açılmamış sayılmasına karar verilirse, zamanaşımı kesilmemiş sayılacaktır. HMUK.409. maddesine (yeni 6100 sayılı HYY.150.maddesine) göre dava yenileninceye kadar işlemden kaldırılır. Bu durumda taraflar son işlem tarihinden başlayarak üç ay içinde dosyayı yenileyebilirler. Üç ay geçtikten sonra artık dosya yenilenemez ve mahkeme davanın açılmamış sayılmasına karar verir. Dava açılmamış sayıldığına göre BK.133/2 (TBK.154/2 gereğince davanın açılmasına bağlanan zamanaşımının kesilmesi gerçekleşmemiş olur. Açılmamış sayılmasına karar verilen dava yok hükmündedir, hiçbir hukuksal sonuç doğurmaz.

d) Hasımda yanılmada :

Dava açılması ile zamanaşımı, dava konusu hak için, yalnız dava dilekçesinde davalı olarak gösterilen kişi hakkında kesilir. (Tam zincirleme sorumlular hakkında kesilmesi ayrı hükümdür.) Dava dilekçesinde yanlış hasım gösterildiği için dava sıfat yokluğundan reddedilirse, 1086 sayılı Yasa'da özel bir hüküm bulunmadığından, davacı gerçek hasıma (davalı sıfatını sahip kişiye) karşı açacağı yeni davada, yanlış hasıma karşı açtığı yanlış davadaki zamanaşımı süresinden yararlanamıyordu. Yeni 6100 sayılı Yasa'da buna hakça bir çözüm getirilmiştir. Yeni Hukuk Yargılama Yasası'nın 124.maddesinin 3. ve 4.fıkralarında bazı koşullarda, yanlış hasıma açılan davanın reddedilmeyip, hasım (taraf) değiştirilmesine olanak tanınmıştır.

124.maddenin 3.fıkrasına göre: "Maddi bir hatadan kaynaklanan veya dürüstlük kuralına aykırı olmayan taraf değişikliği talebi, karşı tarafın rızası aranmaksızın hâkim tarafından kabul edilir."

4.fıkraya göre de: “Dava dilekçesinde tarafın yanlış veya eksik gösterilmesi kabul edilebilir bir yanlışlığa dayanıyorsa, hâkim karşı tarafın rızasını aramaksızın taraf değişikliği talebini kabul edebilir.”

Yeni Yasa'nın bu maddelerine göre, dava başlangıçta yanlış hasıma karşı açılmış da olsa, zamanaşımı dava açıldığı tarihte kesilmiş olur ve değiştirilen veya sonradan eklenen taraflara karşı da kesilme geçerliğini korur.

e) Yanlış yazılan ad ve unvan :

Dava dilekçesinde davalının yanlış yazılan ad ve ünvanı nedeniyle dava reddedilmeyip (ıslah dahi gerekli olmaksızın) her zaman düzeltilebilir. Bu husus bir Yargıtay kararında şöyle açıklanmıştır : “Maddi hata sonucu yanlış yazılan ad her zaman düzeltilebilir. Bu durum, davanın husumet yönünden reddini gerektirmez.”

f) Temsilcide yanılmada:

Bunun gibi, husumetin yöneltmesinde, temsilcide yanılmanın, hukuki yaptırımı hasımda olduğu gibi davanın reddi sonucunu doğurmaz. Bu gibi durumlarda, gerek öğretiler ve gerekse kararlılık kazanmış uygulamaya göre, bir ara kararı ile durum belirtilmeli ve belirlenen doğru ad ve adrese davetiye gönderilerek dava sürdürülmelidir. (HMUK.m.39,73)

g) Ölü kişiye karşı dava açılmasında:

Ölü kişiye karşı veya ölü kişi adına dava açılması ile de zamanaşımı kesilmiş olmaz. Ancak 6100 sayılı yeni Hukuk Yargılama Yasası'nın yukarıda açıklanan 124.maddesi 3.fıkrasına ilişkin gerekçede açıklandığı üzere, belli koşullarda (bilgi eksikliği, yanılma, vekilin asıl tarafmış gibi davranması, kısa bir süre önce taraf olan kişinin ölmesi gibi durumlarda) yanlışlıkla ölü kişiye karşı dava açılmışsa ve dürüstlük kuralına aykırı bir durum yoksa, ortaya çıkan dava ilişkisi nedeniyle daha üstün bir yarar dikkate alınarak, yargılamaya gerçek tarafla devam edilebilir. Böyle bir durumda, karşı tarafın onayı aranmadan yargıcın kabulüyle yeni tarafa karşı davaya devam edilecek; zamanaşımı davanın ilk kez (ölü kişiye karşı) açıldığı tarihte kesilmiş olacak ve bunun etkisi mirasçılar üzerinden sürdürülecektir.

Bu konuda sık rastlanılan bir örnek, trafik kazalarında ruhsatnamede ve trafik sicilinde adı yazılı bulunan araç sahibine karşı dava açılmasıdır. Kaza meydana geldiği tarihten çok önce araç sahibi (işleten) ölmüşse, davacıların bunu bilmeleri olanaksızdır; bilecek durumda oldukları da söylenemez. Bugüne kadar olan uygulamada “ölü kişiye karşı dava açılmaz” denilerek dava reddediliyor, mirasçılara karşı davanın sürdürülmesi olanağı tanınmıyordu. Bu yüzden haksız eylemden zarar görenler mirasçılara karşı yeni bir dava açmak zorunda kalıyorlardı. Artık 6100 sayılı yeni Yasa'nın 124.maddesi 3.fıkrasının sağladığı olanakla, dava, bilmeden (ölü kişiye karşı da) açılmış olsa, zamanaşımı kesilecek ve mirasçılara tebliğat yapılarak davaya devam olunacaktır.

2- Ceza mahkemesinde tazminat istenmesi durumunda

Uygulamada pek başvurulmamakla birlikte, kimi zaman ceza davasına katılıp maddi ve manevi tazminat istenebilmektedir. Böyle bir yola başvurulduğunda da “istek tutarı” ile sınırlı olarak zamanaşımı kesilecektir. Genellikle Ceza mahkemeleri tazminat konusunda bir karar vermemekte ve zarar görenin hukuk mahkemesine başvurabileceğini belirtmekle yetinmektedirler.

Ceza davasının mahkumiyetle sonuçlanması veya kanıt yetersizliğinden aklama kararı verilmesi durumunda, zarar gören, hukuk mahkemesinde açacağı tazminat davasında, uzamış (ceza) zamanaşımından yararlanabilecektir.

3- Ceza davasının zamanaşımı nedeniyle ortadan kaldırılması durumunda

Ceza davasının, zamanaşımı nedeniyle ortadan kaldırılması durumunda, hukuk mahkemesinde açılacak tazminat davasının bağlı olacağı zamanaşımı süresi, iki ayrı duruma göre, şöyle olacaktır :

a) Eğer zarar gören, ceza davasına katılmamış veya katılıp da kişisel hak (tazminat) istememiş ise, süresi dolmuş olan ceza davası zamanaşımından yararlanması artık

olanaksızdır. Böyle bir durumda, olay doğrudan haksız eylem ise BK. m.60/1'deki bir yıllık süre (TBK.m.72/1'deki iki yıllık süre), trafik kazası ise KTK. m. 109/1'deki iki yıllık süre sözkonusu olacak ve bu süreler “zararı ve tazminat sorumlularını öğrenme” gününden işlemeye başlayacaktır. Veya işlemeye başlamış olup da süreler dolmuş ise, zarar gören (davacı), davalının zamanaşımı savunmasıyla hak kaybına uğrayacaktır.

b) Eğer zarar gören, kişisel hak istemiyle ceza davasına katılmış ve bu dava zamanaşımı nedeniyle ortadan kaldırılmış ise, ceza hakiminin buna ilişkin kararı ile kesilen zamanaşımı yeniden işlemeye başlayacağından, hukuk mahkemesinde tazminat davası açılacaktır.¹²

4- Ortaklaşa ve zincirleme sorumlulukta zamanaşımının kesilmesi

a) 818 sayılı Borçlar Kanunu'na göre:

Birden çok kimseler birlikte ve ortaklaşa kusurlarıyla bir zarara neden olurlarsa, zarar görene karşı sorumlulukları, tek hukuksal nedene dayanır ve **tam zincirleme sorumlu** olurlar. (BK. m.50) Zarar gören, zararının tümünü zincirleme sorumluların yalnız birinden isteyebileceği gibi, hepsine karşı açacağı tek dava ile de isteyebilir. (BK.m.142)¹³

Birden çok kimseler, ortaklaşa kusurlarıyla değil de, değişik nedenlerle, aynı yasa veya değişik yasa hükümlerine göre sorumlu olurlarsa, buna da **eksik zincirleme sorumluluk** adı verilir. (BK.m.51) Burada da zarar gören, BK.142.maddesi hükmünden yararlanarak, zincirleme borçluların birinden veya hepsinden zararın tamamını isteyebilir. Ancak, yasanın 141. maddesine göre, eksik zincirleme sorumlulukta (m.51), tam zincirleme sorumluluktan farklı olarak (m.50), zarar gören, zincirleme ödetme isteğinden yararlanmakta özgür kılınmış olup, onun bu hakkı kullanmaması durumunda, yargıcın bunu doğrudan gözönüne alarak zincirleme sorumluluk kurallarını uygulama olanak ve yetkisi bulunmamaktadır.

Tam zincirleme sorumlulukta, birden çok kişilerin ortak “kusurlu” eylemleri sözkonusudur. Örneğin,iki aracın çarpışması olayında sürücülerin sorumlulukları aynı nedenlere ve aynı hukuksal temellere dayanır. (m.50)¹⁴

Eksik zincirleme sorumlulukta ise, adam kullananın sorumluluğu ile çalıştırdığı kişinin haksız eyleminden dolayı sorumluluğu, farklı nedenlere ve ayrı hukuksal temellere dayanır. (m.51)

Adam kullananın (çalıştırmanın) “eksik zincirleme” sorumluluğunun ayrığı, 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu olup, işleyen ve diğerleri için “tam zincirleme sorumluluk” kuralı benimsenmiştir.¹⁵ Yasanın 85/son maddesine göre :“işleyen, sürücü ve yardımcılarının kusurundan kendi kusuru gibi sorumlu” olup, 88. madde nedeniyle dayanışmalı sorumlular arasında sigortacı da yer almış, yasanın çeşitli maddelerinde motorlu araçlarla ilişkilendirilenlerin tümü “işleyen” sayılmış; zamanaşımı ile ilgili 109. maddenin 3. fıkrasında “*Zamanaşımı tazminat yükümlüsüne karşı kesilirse, sigortacıya karşı da kesilmiş olacağı gibi, sigortacı bakımından kesilen zamanaşımı, tazminat yükümlüsü bakımından da kesilmiş sayılır.*” denilmiştir.¹⁶

b) **6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'na göre:**

Önceki Yasa'daki tam teselsül (m.50) ve eksik teselsül (m.51) ayrımı kaldırılarak her iki teselsül durumu bir bütün olarak değerlendirilmiş ve aynı hükümlere tabi tutulmuştur.

Yeni Yasa'nın 61.maddesine göre:

¹² Karahasan,a.g.e., sf. 492-493

¹³ Yarg. HGK. 24.6.1983, 1981/9-533 E. 1983/724 K. (YKD.1984/6-839) ve HGK. 15.05.1996, 1996/21-104 E. 1996/341 K. (Yasa, 1996/7-1110, no: 413) – 4.HD. 30.09.1997,4351-8967 (Yasa, 1998/2-207, no:68) – M. Yaşar Aygün, Haksız Eylemlerde Tam Zincirleme Sorumluluk ile Eksik Zincirleme Sorumluluk, Yargıtay Dergisi. C. IV., Ekim 1978 ve C.V, Ocak 1979)

¹⁴ Yarg. 4. HD. 4.11.1986, 6633-7528 (Yasa, 1987/6- 878, no:344) – Yarg. 11. HD. 01.10.1992, 91/2392-92/9394 (YKD. 1992/12-1877)- Yarg. 4. HD. 30.09.1997, 4351-8967 (Yasa, 1998/2-207, no: 68) – Yarg.11. HD.27.04.1989, 88/5361 –89/2636 (Yasa, 1990/6-874, no:338)- Yarg. 9.HD. 26.05.1988,6120-5838 (Arşiv)

¹⁵ Yarg. 4. HD. 3.4.2001 gün 12549-3270 sayılı kararı : “2918 sayılı Kanun uyarınca, motorlu aracın neden olduğu zararlarda işleyen sorumludur. Bu hüküm BK.55. maddesine göre daha özel bir nitelik taşır.” (YKD.2002/1-27)

¹⁶ Yarg. 19.HD. 2.4.1993, 92/8679 – 93/2410 (YKD.1993/11-1702)

“Birden çok kişi birlikte bir zarara sebebiyet verdikleri veya aynı zarardan çeşitli sebeplerden dolayı sorumlu oldukları takdirde, haklarında müteselsil sorumluluğa ilişkin hükümler uygulanır.”

Yasa'nın bu hükmüne göre, tam ve eksik teselsül ayrımı yapılmaksızın, sorumlulardan biri hakkında dava açılması durumunda, diğer sorumlular hakkında da zamanaşımı kesilmiş olacaktır. 86098/m.154/1) Böyle bir durumda, dava edilmeyen diğer sorumlular, kendi zamanaşımı sürelerinin kesilmemiş olduğu ve sürenin dolduğu savunmasını yapamazlar.

Alacaklının yalnızca bir borçlu hakkında dava açması veya icra kovuşturması yapması durumunda, hem o borçlu için (TBK.154/2) ve hem de öteki bütün borçlular için (TBK.155/1) zamanaşımı kesilmiş olur.

Yeni Yasa'nın 155.maddesinde şöyle denilmiştir:

“Zamanaşımı müteselsil borçlulardan veya bölünemeyen borcun borçlularından birine karşı kesilince, diğerlerine karşı da kesilmiş olur.

Zamanaşımı asıl borçluya karşı kesilince, kefile karşı da kesilmiş olur.

Zamanaşımı kefile karşı kesilince, asıl borçluya karşı kesilmiş olmaz.”

5- Zincirleme kazalar

Zincirleme sorumlular ile zincirleme kazalar karıştırılmamalıdır. Çünkü, zincirleme kazalarda, her kaza, kendi içinde değerlendirilir. Buna göre, bir önceki kaza, bir sonraki kaza ile ilişkilendirilmekle birlikte, her iki kazayı yapanların sorumlulukları “ortaklaşa ve zincirleme” değildir.¹⁷

6- Trafik kazalarıyla ilgili davalarda,zamanaşımı,tüm sorumlular hakkında kesilir

Genel olarak BK.55'deki (TBK.66'daki) adam çalıştırandan farklı olarak, 2918 sayılı KTK.nun 85/son, 88. ve çeşitli maddeleri ile zamanaşımı hakkındaki 109. maddenin 3.fıkrasına göre, işletenler ile sigortacının sürücü ile birlikte “tam zincirleme sorumlu” sayıldıklarını, bunlardan biri hakkında kesilen zamanaşımının tümü hakkında da kesilmiş olacağını yukarıda belirtmiştik.

7- Trafik kazalarıyla ilgili davalarda, zamanaşımı, tüm sorumlular hakkında kesilir

Genel olarak BK.55'deki (TBK.66'daki) başkalarını çalıştıranlardan farklı olarak, 2918 sayılı KTK.nun 85/son, 88. ve çeşitli maddeleri ile zamanaşımı hakkındaki 109.maddenin 3.fıkrasına göre, işletenler ile sigortacının sürücü ile birlikte “tam zincirleme sorumlu” sayıldıklarını, bunlardan biri hakkında kesilen zamanaşımının tümü hakkında da kesilmiş olacağını yukarıda belirtmiştik.

V- UZAMIŞ (CEZA) ZAMANAŞIMININ SONA ERMESİ

Hukuk mahkemelerinde eylemi işleyene ve özel yasalardaki hükümler gereği malca (kusursuz) sorumlu kişilere karşı açılan maddi ve manevi tazminat davalarında, haksız eylem aynı zamanda suç oluşturmakta ise, Borçlar Kanunu m.60/2. TBK.m.72/1,c.2) uyarınca uygulanacak uzamış (ceza) zamanaşımı süresinin dolması durumunda ne gibi sonuçlar ortaya çıkacağını inceleyelim.

Bilindiği gibi, 818 sayılı BK. 60.maddesi 1.fıkrasına ve yeni 6098 sayılı TBK 72.maddesi 1.fıkrası 1.cümlesine göre tazminat isteme hakkı, “zarar görenin, zararı ve tazminat yükümlüsünü **öğrendiği** günden başlayarak **bir yıl** (yeni yasada **iki yıl**) ve zararı doğuran **eylemin işlendiği** günden başlayarak **on yıl**” geçmekle zamanaşımına uğrayacak;

¹⁷ Yarg. 19.HD. 19.3.1993, 92/7821-93/2193 (YKD. 1993/9-1382) - Yarg. 4. HD. 29.5.2001gün 1994-5661 sayılı kararında :”Kazanın üç aracın çarpışması sonucu meydana geldiği anlaşıldığı takdirde, Mahkemece eylemin aynı anda mı, yoksa iki aşamalı mı oluştuğu araştırılmalı; olay aynı anda meydana gelmişse zincirleme sorumluluğa; iki aşamalı meydana gelmişse her olayın oluş biçimine ve buna bağlı olarak her davalının kusur durumuna ve meydana gelen zararın kapsamına göre ayrı ayrı sorumluluğa karar verilmelidir. (YKD. 2001/12-1827)

1.fıkra 2.cümleye göre de haksız eylem aynı zamanda suç oluşturuyorsa açılan tazminat davasına uzamış (ceza) zamanaşımı süresi uygulanacaktır. Burada çeşitli olasılıklar üzerinde duralım:

1- Öğrenme olgusu gerçekleşmiş olup, ceza zamanaşımı da dolmuşsa

Eğer, BK.60.(TBK.72.) maddesi 1.fıkrasındaki bir yıllık (yeni yasada iki yıllık) sürede ve en geç on yıllık süre sona ermeden “**öğrenme olgusu**” gerçekleşmişse, uzamış (ceza) zamanaşımı dolduktan sonra, artık dava bütünüyle zamanaşımına uğramış olacak, dava reddedilecektir.

2- Ceza zamanaşımı dolmuş olup da, henüz “öğrenme olgusu” gerçekleşmemişse

Uzamış (ceza) zamanaşımının başlangıcı, 5237 sayılı TCK.66/6.maddesi (eski 765 sayılı TCK.103.maddesi) gereği tamamlanmış suçlarda ve kural olarak “suçun işlendiği gün” olmasına göre, bu günden başlayarak ceza zamanaşımı süresi dolmuşsa; buna karşılık Borçlar Kanunu m. 60/1'deki ‘yeni TBK.72/1'deki “**öğrenme olgusu**” henüz gerçekleşmemişse, böyle bir durumda artık uzamış (ceza) zamanaşımından yararlanma söz konusu olamayacak; davacı “öğrenme” gününden başlayarak (1) yıl ve yeni yasaya göre (2) yıl içinde (özel süre) dava açabilecek; ancak (10) yıllık süreyi (nesnel süre) geçirmişse, zamanaşımı nedeniyle dava hakkı kalmayacaktır. Kuşkusuz, bu (10) yıllık süre de geçtikten sonra dava açılmış olup da, davalı zamanaşımı savunmasında bulunmamışsa, yargıç bunu doğrudan dikkate alma (zamanaşımı nedeniyle davayı reddetme) hak ve yetkisine sahip olmadığından, zamanaşımı gerçekleşmiş olmasına karşın, dava sürdürülecek ve hüküm verilecektir.